

svoje najveće filozofske 'slave'«. Zbornik je istinski vrijedan prilog za sve one koji

žele upoznati ili produbiti poznavanje Jaspersove misli.

Saša Horvat

Aleksandra GOLUBOVIĆ, Uvod u Kierkegaardovu antropologiju, Monografija, Filozofski fakultet u Rijeci, e-izdanje, Rijeka 2013. (<http://www.ffri.uniri.hr/files/izdavacka/A%20Golubovic%20-%20Uvod%20u%20Kierkegaardovu%20antropologiju%20.pdf>)

Djelo se bavi pitanjima filozofske antropologije kroz prizmu misli i djela danskoga filozofa Sørensa Kierkegaarda (1813. – 1855.), kojega se, uz pojedine rezerve, općenito naziva »ocem egzistencijalizma«. Njegova filozofska misao predstavlja novost u odnosu na filozofsko poimanje čovjeka, a ima odjeka u pitanjima poimanja znanosti, odnosa filozofije i znanosti te odnosa filozofije i religije, osobito kršćanstva.

Metodološka usklađenost djela autorice Golubović očituje se već u samim naslovima pojedinih poglavlja koja odaju jasnoću i dosljednost sveukupnog djela pri čemu prva tri poglavlja bivaju uvodne naravi i najviše odgovaraju glavnom naslovu rada. Sljedećih šest poglavlja zadiru direktno u Kierkegaardov tekst i njegovu specifičnu filozofsko-antropološku misao. Završna dva poglavlja tiču se pojedinih aspekata Kierkegaardove misli na općem filozofskom području te njihove recepcije na užem prostoru hrvatskoga čitateljstva. Tematska povezanost pojedinih poglavlja opravdava učestalo ponavljanje pojedinih pojmova i misli, što s druge strane pojedinim poglavljima

daje svojevrsnu samostalnost u odnosu na sveukupnost djela.

Kierkegaardova misao prikazana kroz autoričin Uvod jasno otkriva povezanost, štoviše nerazdvojjivost, filozofskog i teološkog pristupa čovjeku. Dodirne točke nalazimo u teološko-antropološkim temama milosti; odnosu naravi i milosti, napetosti između antropološkog pesimizma i optimizma; antropološkom realizmu; odnosu volje/slobode i nužnosti/zadanosti; pitanju čovjekova konačna cilja u naravi i/ili Bogu; poimanju vlastite egzistencije kao dara (zadanosti) i zadatka (slobode); poimanju čovjeka kao misterija u odnosu na njegovu »nedovršenost« i »otvorenost«; etičko vrednovanje strasti i teološko poimanje »sinteze« i »misterija«.

U svim tim temama autorica uspješno predstavlja Kierkegaardov antinomičan, gotovo paradoksalan misaoni stil, što je donekle odraz njegova osobnog životnog stila i iskustva. Dok se s jedne strane bori s vlastitim iskustvom depresije, njegova filozofsko-antropološka postavka predstavlja jasno opredjeljenje za aristotelovsko-tomistički antropološki optimizam nasuprot augustinovsko-luterovskom an-

tropološkom pesimizmu. Iako kritičan prema Crkvi, njegova djela predstavljaju iskrenu promociju kršćanstva.

Kierkegaardov antinomičan i paradoksalan misaoni stil najviše dolazi do izražaja upravo u poimanju samoga čovjeka, kojega vidi obilježenog višeznačnošću, nedovršenošću i kontradiktornošću. »Čovjek je biće koje je sastavljeno od kontradikcija« zbog čega mu se vlastiti život predstavlja zagonetkom. Već u uvodnom dijelu autorica daje naslutiti da takva misaona postavka ipak biva samo polazištem za filozofov mnogo važniji govor o čovjeku kao misteriju. Njezin daljnji prikaz misli danskoga filozofa otkriva nadilaženje polazišnoga antinomijskog slijeda misli pri čemu prevladava optimistično poimanje čovjekove nutarnje napetosti unutar sveukupnog egzistencijalnog procesa rasta. Čovjekova egzistencija poima se kao dar i zadatak, kao traženje ravnoteže, kao put ostvarenja, a samoga čovjeka poima se kao mogućnost, otvorenost i slobodu.

U tom kontekstu biva jasan Kierkegaardov filozofski odmak od Hegeleva idealizma, od davanja primata ideji namjesto Kierkegaardu bliskog i dragog sokratovskog osjećaja za konkretnu čovjekovu egzistenciju i život. Isto tako, nasuprot Lutherovom antropološkom pesimizmu i pasivizmu Kierkegaard nudi pozitivno vrednovanje čovjekove volje, slobode i strasti. Da se ovdje ne radi o pelagijanskom antropološkom modelu svjedoči Kierkegaardov govor o čovjeku u religijskom stadiju u kojem

naglašava da pojedinac ne može svojim snagama uspostaviti ravnotežu za kojom traga, odnosno, uspostavljanje ravnoteže »između kontradiktornih elemenata« unutar samoga čovjeka te konačna realizacija vlastite osobnosti mogući su jedino uz božansku pomoć – milost. Zato u Kierkegaardovu govoru o čovjeku u etičkom i religijskom stadiju dominira pojam sinteze koja, uz antropološke elemente tijela i duše, uključuje pojam duha, Božju intervenciju – milost. Kroz filozofsko-teološki pojam sinteze danski filozof vidi nadilaženje sveukupne polazišne antropološke kontradiktornosti, antinomičnosti, paradoksalnosti: »Čovjek je sinteza beskonačnosti i konačnosti, prolaznosti i vječnosti, slobode i nužnosti, ukratko, sinteza.« Konačno ujedinjenje dviju kontradiktornih dimenzija u čovjeku događa se pomoću milosti: »Na kraju krajeva, 'milost' se odnosi prema sintezi vremena i vječnosti koja je u čovjeku.«

U Kierkegaardovoj misli jasno su vidljivi elementi biblijske antropologije, kako protološki elementi Knjige Postanka (Post 1 – 2), tako i Pavlovo poimanje unutarnje napetosti između pojedinih elemenata/aspekata čovjekova bića/egzistencije, tijela i duha, naravi i milosti, zakona/normi i slobode. Kierkegaardovo inzistiranje na Kristu kao »paradigmi savršenog načina egzistiranja i savršenog čovještva« te spoznajnom putu – »tko je i što je čovjek, ne možemo saznati od čovjeka nego jedino od čovjeka-Boga, tj. Isusa Krista« – dotiče bitnu temu teološke antropologije u njezinoj nerazdvoljivosti od kristologije što

predstavlja bit otačke antropološke misli, a što će kasnije biti posebno naglašeno na Drugom vatikanskom koncilu (GS 22). Zbog svega rečenoga, autorica Golubović s pravom ističe da Kierkegaardova antropologija/egzistencijalizam s pravom dobiva pridjev »kršćanska/i«.

S obzirom na predmet i tematiku kojom se bavi, djelo je namijenjeno prije

svega filozofskom, ali i teološkom krugu znanstvene javnosti. U odnosu na postojeću literaturu na hrvatskom jeziku koju autorica navodi i kojom se koristi u svojem djelu, njezin rad predstavlja kvalitetan i siguran doprinos filozofskom/teološkom krugu čitatelja hrvatskoga govornog područja.

Richard Pavlič

Mato ZOVKIĆ, *Poziv biblijskih proroka, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2012., 299 str.*

U knjizi *Poziv biblijskih proroka* prof. dr. Mato Zovkić iz Sarajeva ponudio je »egzegetsku analizu i teološko značenje sedam starozavjetnih i četiri novozavjetna proroka«. Od starozavjetnih proroka Zovkić se odlučio za Mojsija i Iliju, kao dva starozavjetna stupa, zatim Amosa, Izaiju, Jeremiju, Deuteroizaiju, Tritoizaiju te novozavjetne proroke: Isusa, Pavla, ivanovskog Starješinu i Ivana, autora Knjige Otkrivenja.

U predgovoru knjige Zovkić obrazlaže zašto se odlučio za obradu te teme. Tijekom redovnog teološkoga studija, potom poslijediplomskoga te konačno profesorskoga rada u njemu je sazrijevala potpunija slika proroka da bi na kraju ponudio i jedan seminar studentima pod naslovom *Poziv biblijskih proroka*. Sam autor ističe da je želio da knjiga bude s jedne strane znanstvena, a s druge razumljiva i pristupačna širem krugu čitatelja.

Strukturu knjige čini dvanaest poglavlja od kojih jedanaest poglav-

lja obrađuje jedanaest proroka, a prvo se bavi izvještajima o pozivu biblijskih proroka. Knjiga ima bogat popis upotrijebljene literature (jedanaest gusto tipkanih stranica), kao i kazalo autora. Poslije svakoga poglavlja nalazi se zaseban popis literature kojom se autor koristio u tom poglavlju.

Metoda koju Zovkić rabi u prikazu poziva proroka sastoji se u opisu povijesnoga konteksta pojedinoga proroka, a potom na temelju izabranih tekstova o pozivu analizira posebnost poziva i poslanja svakoga pojedinačnoga proroka. Sve to potkrepljuje značajnom literaturom domaćih i stranih autora čime knjiga dobiva na vrijednosti i znanstvenoj težini. Treba isto tako istaknuti da je diskurs knjige takav da ga mogu razumjeti i oni koji nisu previše teološki obrazovani, jer su jezik i stil jasni, a rečenica po svojoj konstrukciji jednostavna.

U prvome poglavlju autor izlaže temeljne pretpostavke istraživanja o